

[kelkite savo renginį]

KRYŽDIRBYSTĖS EKSPOZICIJA
"KRYŽIŲ LIETUVA"

 www.ciurlionis.lt

Paroda įrengta vidiniame muziejaus kiemelyje - niekam iki šiol nematytoje erdvėje. Lietuviški kryžiai - unikalus reiškinys. 2001 m. Lietuvos kryždirbystė pripažinta UNESCO pasauliniu nematerialaus paveldo šedevru. Lietuviui kryžius turi ypatingą reikšmę. Jie kryžius statė pagerbdami mirusiuosius, ieškodami dvasių apsaugos. Spėjama, kad mediniais stulpais - kryžių pirmtakais - pagonybės laikais buvo žymimos svarbios vietos sodyboje, palaidojimai. Krikščionybė sunkiai skynėsi kelią į žmonių sąmonę - kryžius siejosi su kryžiuočių, kalavijuočių invazijomis. Tačiau

antroji christianizacija, kurią XVII a. sėkmingai pradėjo jėzuitų vienuoliai, patraukė kaimo žmones į savo pusę, seniesiems papročiams ir simboliams suteikus naują, krikščionišką prasmę. Pavyzdžiui, baltų naudoti saulės ir mėnulio ženklai pradėti traktuoti kaip Kristaus gimimo iš Švč. Mergelės simbolis. Palaipsniui koplytėlių, kryžių buvo net tiršta: laukuose, sodybose, pakelėse, miškuose, kryžkelėse, kapinėse, šventose vietose. Būtent jų gausa Lietuvoje yra unikali. Kryžius - tai prašymo, maldavimo, padėkos, pagarbos ženklas. Kryžiais siekiama permaldauti Dangų, užgriuvus netektims, nelaimėms, ligoms. Tikima, kad kryžius - tai galinga apsauga nuo ligų, gaisrų, karų, okupantų, epidemijų. Jau statant kryžių prasideda ritualai. Pirmiausia jis pašventinamas. Nešventintas buvo laikomas paprasčiausiu kuolu, todėl toks kryžius žymėtas šiaudų kuokštu ar žolėmis, kad žmogus, neduok Dieve, nepagarbintų tokio kryžiaus, nes tai didelė nuodėmė. Prie kryžiaus reikėjo sukalbėti tokią maldelę: "Garbiname tave, Jėzau Kristau, kad šventuoju kryžiumi atpirkai pasaulį" arba bent persižegnoti. Vyrai turėjo nukelti kepurę. Meldžiamasi vakare dėkojant už gerą dieną, ryte prašant nepagailėti malonės, palengvinti dienos vargą. Prie kryžiaus kuriama sakrali erdvė - jis aptveriamas, sodinama gėlių. Geležinės kryžių viršūnės puošė bažnyčias, varpines, stogastulpius, koplytstulpius, koplytėles. Miestų bažnyčių, varpinių bokštai apvainikuoti puošnėmis viršūnėmis, sukurtomis kalvių cechuose, kuriuose darbuos patyrę meistrai. Daugelis didesnių kaimų, dvarų kalvių buvo pasimokę amato pas miestiečius kalvius. Tačiau kaimuose dauguma - savamoksliai meistrai, kurie patys kūrė ir technologijas, ir dekorą. Kryžius, saulė, mėnulis, žvaigždės, rombai, kvadratai, apskritimai - baltiški ženklai, simbolizuojantys visatos sąrangą, nesibaigiantį judėjimą, pasaulio medį, žemės ir dangaus ryšį. Su krikščionybe palaipsniui ateina bažnytiniai motyvai, kurie XIX-XX a. pr. vieningai susipina su senaisiais ženklais. Tai - Kristaus, Marijos monogramos, taurė, apvaizdos akis, širdis - krikščioniškos meilės ir vilties simbolis. Čia eksponuojama itin reta koplytėlė, padaryta medžio rąsto, vadinamo baubliu. Šio ąžuolinio tuščiavidurio rąsto vidus buvo išbalintas, ertmės - dailiai užkamšytos moliu: čia stovėjo šventojo skulptūrėlė. Lietuviška krikščioniškoji tradicija baublyje įkurdinti šventąjį siekia pagoniškas šaknis, kai tuščiaviduris seno ąžuolo kamienas buvo garbinamas. Manoma, kad kryždirbystė suklesti XIX-XX a. pr. Tačiau taip gali atrodyti dėl to, kad tuo metu pradedama juos fiksuoti: piešti, fotografuoti. Galbūt ir dėl to, kad kryžius įgauna ne tik religinio, bet ir tautinio identiteto išraišką. Tai buvo tyli kova prieš okupantus. Carinė Rusijos valdžia draudė kryžių statybą, remontą, drastiškai plovė, griovė juos, leisdama statyti tik šventoriuose ir kapinėse, o sovietų valdžia su jais elgėsi dar negailestingiau. Tačiau kuo daugiau kryžių naikino, tuo

gausiau jie buvo atstatomi. Taip iškilo Kryžių kalnai ir kalneliai. Kryžių meistrai paprastai skulptūrėlių nedarė. Jie dekoruodavo kryžius, o šventuosius droždavo dievdirbiai. XX a. 3 deš. jais labai susidomėjo menininkai, istorikai, muziejininkai, todėl medžiagos apie juos yra nemažai. Kryždirbiai ir dievdirbiai - tai daugiau nei medžio meistrai. Jie - išskirtinės asmenybės, išradėjai, konstruktoriai, menininkai, kaimo keistuoliai. Jie manė, kad yra Dievo apvaizdos įrankiai. Daugelis dirbo iš pašaukimo, o ne dėl duonos kąsnio. Jie dažniausiai neturėjo nei žemės, nei namų, keliaudavo su savo įrankiais, apsistodami ten, kur jų reikėjo. Tuometiniam valstiečiui žmogus, kuriam nerūpėjo žemė, jau atrodė didelis keistuolis.